

Samenvatting, 1e alinea: Hier staat terecht dat dit Klimaatplan moet gaan over de plannen voor de komende tien jaar (2025-2035). Alleen daarna staat er in dezelfde alinea dat het kabinet in dit plan voor het eerst uitvoerig ingaat op het bereiken van klimaatneutraliteit in 2050. Dat is deels met elkaar in tegenspraak. De focus moet conform de Klimaatwet liggen op de komende jaren in dit plan, niet op een vergezicht in 2050. Het doel van 2050 wordt sowieso onhaalbaar als de doelen voor 2030 niet gehaald worden, omdat de kans dan zeer groot is dat meerdere kantelpunten gepasseerd worden. En kantelpunten kunnen in de periode na 2035 niet zo maar weer teruggebracht worden naar veilige waarden. Het heeft dus vrij weinig zin om veel nadruk op 2050 te leggen in dit plan. Mede gelet op het meest recente PBL-rapport, moet de focus juist vooral gericht zijn op alle extra maatregelen die direct nodig zijn de komende jaren.

Samenvatting, tweede alinea: hier staat dat de temperatuur inmiddels 1,2 graden gestegen is. Dat is achterhaald. Inmiddels (in 2024) is de mondiale temperatuur volgens onder meer Copernicus al 1,5 graden gestegen ten opzichte van het pre-industriële tijdperk (<https://www.rtl.nl/nieuws/buitenland/artikel/5479227/2024-copernicus-15-graden-opwarming-warmste-jaar-ooit-mogelijk>).

Samenvatting, derde alinea: Hier staat dat de ambitie 'groene groei' is. Maar groene groei bestaat helemaal niet. Groei in Nederland gaat altijd ten koste van gebieden en inwoners hier of juist ergens anders op de wereld. Alle natuurlijke processen van de aarde zijn circulaire processen. Die zijn dus rond. Groene groei blijft uitgaan van een systeem dat gebaseerd is op een lineaire lijn. Zo'n lijn gaat dus nog steeds buiten die natuurlijke processen treden, omdat die niet circulair is. Dat is precies waarom inmiddels zeven van de negen planetaire grenzen overschreden zijn. Het betekent dat dit kabinet blijkbaar niet begrepen heeft wat de klimaatcrisis (en ook andere crisissen zoals stikstof en biodiversiteit) veroorzaakt heeft. Als het kabinet de klimaatcrisis echt wil aanpakken en de doelen voor 2030 serieus neemt, dan moet het direct stoppen met inzetten op verdere groei.

Samenvatting, pagina 4 bovenaan: het gaat hier weer over doelen veel verder in de tijd (2040 en 2050), terwijl het Klimaatplan vooral moet gaan over de komende tien jaar. En er wordt hier gezegd dat het kabinet er nadrukkelijk voor kiest om het tussendoel voor 2040 niet vast te leggen in de nationale Klimaatwet. Dit is een grote fout. Want als het doel voor 2040 niet in de Klimaatwet wordt vastgelegd, hoe is het dan afdwingbaar? Zowel voor burgers wiens grondrechten beschermd moeten worden door de klimaatcrisis serieus aan te pakken, als ook richting grote vervuilende bedrijven die gedwongen moeten worden te verduurzamen of zelfs helemaal te stoppen. Door het doel voor 2040 niet vast te leggen in de wet ontbreekt de juridische afdwingbaarheid en dat maakt het doel niet meer dan een nietszeggend 'streven'. Zeker omdat het wel in de wet opgenomen doel voor 2030 ook al niet gehaald gaat worden, is het des te belangrijker om de doelen in elk geval in wetgeving vast te leggen. Anders kunnen organisaties en inwoners de overheid hier niet op aanspreken en bij de rechter afdwingen dat de overheid zich aan haar eigen doelen houdt. Dit moet dus hersteld worden en alsnog in de Klimaatwet geregeld worden.

Samenvatting, meerdere keren: in de samenvatting alleen al komt het woord 'koolstofverwijdering' heel vaak voor. Het kabinet lijkt hier veel van te verwachten, terwijl het totaal onduidelijk is of dit daadwerkelijk kan en gaat bijdragen als het gaat om de technologische verwijderingsopties. Deze zijn nog erg onzeker, heel duur en onbewezen. Bovendien duurt het lang voordat ze überhaupt gerealiseerd worden en zonder strikte voorwaarden kan het ook door de fossiele industrie gebruikt worden om toch door te gaan met fossiel in plaats van dit volledig af te bouwen. Wat aantoonbaar wel werkt als het gaat om het opnemen van koolstof is een veel sterkere inzet op de natuur. Schoon water en gezonde bomen en planten kunnen enorme hoeveelheden koolstof opnemen. Hier is echter niks over te lezen in de samenvatting en alleen in paragraaf 1.4 in de rest van het plan (zonder concrete maatregelen). Terwijl versnelde implementatie van de Natuurherstelwet, het alsnog halen van de KRW-doelen voor schoon water en het aanpakken van de stikstof- en mestcrisis enorm veel winst betekenen voor het halen van de klimaatdoelen. Die onderlinge samenhang moet veel sterker terugkomen in dit plan inclusief concrete maatregelen (dus niet alleen beschrijvend).

Pagina 8: Hier staat dat subsidies daar worden ingezet waar nodig en dat 'de vervuiler betaalt'. Hoe rijmt het kabinet dit met de meer dan 40 miljard aan fossiele subsidies die nog steeds jaarlijks naar juist vooral de tien grootste vervuilers gaan? Een bedrijf als Shell dat miljardenwinsten maakt, heeft echt geen extra subsidie nodig van de overheid zeker niet een paar miljard per jaar. En bovendien heeft dit kabinet een aantal belastingmaatregelen, die juist dit soort voordelen voor grootverbruikers

afbouwden, weer teruggedraaid. Dat is juist het tegenovergestelde van de vervuiler betaalt. Het lijkt meer op de vervuiler krijgt en is totaal niet rechtvaardig. Afschaffen van fossiele subsidies is in internationaal verband al in 2009 ook door Nederland beloofd en zou uiterlijk in 2020 gebeuren. Toch is er nog steeds geen serieuze stap gezet en inmiddels zijn we bijna in 2025.

Pagina 9, bovenaan: Hier wordt het burgerberaad genoemd. Dit is een belangrijk en goed initiatief. Alleen is het op twee punten nog niet goed geregeld. De adviezen van een burgerberaad zouden bindend moeten zijn voor de politiek. En de onderwerpen waarop het beraad kan adviseren zijn nu beperkt en niet vrij gelaten. Dat kadert teveel in en maakt het burgerberaad minder effectief dan het kan zijn.

Pagina 9 onderaan, pagina 10 bovenaan: Hier gaat het over de Nederlandse economie en industrie. Er wordt (terecht) geschetst waar wel op ingezet wordt (o.a. de maakindustrie en het mkb). Hier ontbreekt alleen waarop tegelijk niet meer ingezet gaat worden. Het is onvermijdelijk dat de komende jaren afscheid genomen gaat worden van veel bedrijven uit de energie-intensieve basisindustrie. Anders zijn de doelen voor 2030 sowieso onhaalbaar. Deze fossiele basisindustrie gebruikt maar liefst 36% van de totale energie in Nederland, stoot jaarlijks naar schatting 38,7 megaton CO2 uit en draagt voor slechts 1,3% (128.000 werknemers) bij aan onze werkgelegenheid (<https://esb.nu/maak-ruimte-voor-de-toekomst-en-bouw-energie-intensieve-basisindustrie-af/>). Het gaat om grote vervuilers als Yara, Tata, BP en Shell. Voor bijvoorbeeld duurzaam staal is het veel beter om binnen Europa in te zetten op samenwerking met Scandinavische landen en IJsland, waar ze veel meer en goedkoper duurzame energie kunnen produceren. Door niet te kiezen van welke bedrijven we beter afscheid kunnen nemen, houdt het kabinet twee systemen naast elkaar in stand en loopt het vast. Zowel qua dubbele kosten, personeelstekorten als bijvoorbeeld ook op het stroomnet qua capaciteit. Niet alle fossiele grootverbruikers zullen mee kunnen in de transitie en dus moeten deze afgebouwd worden. Het kabinet moet dan ook stoppen met gesprekken om deze bedrijven voor miljarden allemaal te gaan verduurzamen en kiezen welke het wil afbouwen. Recent onderzoek van de Oxford universiteit laat ook weer zien dat een duurzaam systeem zonder fossiel minimaal 40% energie-efficiënter is en vanuit de hele keten bekeken scheelt het zelfs meer dan 50% van de energievraag (<https://www.sustainabilitybynumbers.com/p/electrification-energy-efficiency>). Dat lost dus ook direct de netcongestieproblematiek grotendeels op. Toch mist in dit hele Klimaatplan een afbouwplan voor de fossiele sector. Dit is onbegrijpelijk. Het kabinet lijkt nog steeds alles te willen verduurzamen in plaats van te kiezen welke bedrijven afgebouwd worden.

Pagina 11 alinea boven 1.4: Hier worden voorbeelden uit de sport- en cultuursector aangehaald als goede voorbeelden. Alleen dit kabinet bezuinigt de komende jaren fors op juist deze sectoren. Hierdoor hebben ze veel minder mogelijkheden om verduurzamingsprojecten te starten. Hoe rijmt het kabinet dit met het noemen van deze sectoren als voorbeelden?

Pagina 12, tweede alinea: Hier wordt onder meer de kracht van de Waddenzee benoemd als het gaat om biodiversiteit en het opnemen van koolstof. Vervolgens wordt er wel kort gewezen op de risico's van windparken op zee, maar de olifant in de kamer blijft onbesproken, namelijk nieuwe gaswinning. Als dit kabinet de waarde van de Waddenzee daadwerkelijk inziet, dan moet er dus per direct een streep door alle gaswinningsprojecten (bestaande en geplande) in dit gebied.

Pagina 12 laatste alinea onderaan: Hier wordt gesproken over de meerwaarde en noodzaak van een klimaatneutraal en circulair voedselsysteem. Toch kiest dit kabinet er juist voor om boeren en organisaties die hier al mee bezig zijn geen extra subsidie te geven of dit op andere manieren te stimuleren. Heel veel subsidies uit Europa met dit doel hebben deze boeren ook niet bereikt. En er wordt ook niet actief ingezet op gezond voedsel voor de burger goedkoper maken door bijvoorbeeld de btw te verlagen en een suiker- en vleestaks in te voeren. Hoe rijmt het kabinet dit met wat in deze alinea staat en gaat de minister van KGG de minister van Landbouw hier verplichtingen voor meegeven?

Pagina 13, derde alinea: Hier wordt kort aangegeven dat er veel op medeoverheden afkomt door de transitie. Toch kiest dit kabinet er bewust voor om de uitvoeringskredieten voor deze medeoverheden met 10% te korten, ook die voor de uitvoering van het Klimaatakkoord. Dit terwijl het ROB-advies juist helder aangeeft dat er veel meer budget nodig is voor provincies, gemeenten en waterschappen in plaats van minder om uitvoering aan het Klimaatakkoord te kunnen geven. Hoe rijmt het kabinet deze

korting? En gaat ze alsnog zorgen dat de medeoverheden de aanvullende bijdragen uit het mede door het rijk zelf gevraagde ROB-advies krijgen?

Pagina 13, derde alinea, tweede bullet: Hier gaat het over het risico op verplaatsing van uitstoot en andere schadelijke activiteiten. Naast het maken van Europese afspraken voor bijvoorbeeld staalproductie zoals eerder al genoemd is, kan dit ook voorkomen worden door onder meer de CO₂-rechten daadwerkelijk uit de markt te nemen als fossiele industrie wordt afgebouwd en niet zoals bij de kolencentrales deze elders in te zetten. Gaat het kabinet alsnog deze kolencentrales per direct sluiten en de rechten uit de markt nemen? Biomassa is immers geen oplossing die minder maar juist meer schadelijke uitstoot veroorzaakt en de bovendien zijn de kolencentrales nu al niet meer nodig voor onze energielevering. Er wordt voldoende duurzame energie geproduceerd, alleen wordt dit deels weggegooid omdat we onvoldoende in opslag geïnvesteerd hebben.

Pagina 16, paragraaf 2.1: hier worden meerdere voorbeelden van burgers genoemd die al stappen zetten, zoals zonnepanelen, warmtepomp en elektrische of hybride auto's aanschaffen. Voor al deze voorbeelden geldt dat dit kabinet deze oplossingen juist onaantrekkelijker maakt door subsidies af te schaffen en door nieuwe onduidelijkheid omtrent regels te creëren zoals bij de warmtepomp, salderingsregels en zero emissie zones. De sector en burgers die al investeren schreeuwen juist om die duidelijkheid en vasthouden aan beleid dat al was ingezet en hebben die subsidies nodig om de stap naar bijvoorbeeld een elektrische auto of warmtepomp wel te zetten. Het is dus nodig om deze besluiten van het kabinet volledig terug te draaien en weer één lijn aan te houden met eerder beleid. Dit geldt ook voor betalen naar gebruik. Het ingezette kabinetsbeleid heeft ook de markt voor duurzame energie qua zonnepanelen en warmtepompen grote schade aangedaan. Hoe gaat het kabinet dit alsnog herstellen?

Pagina 16, paragraaf 2.1, alinea over rechtvaardigheid: Twee derde van het gasverbruik door Nederlandse bedrijven en instellingen is vrijgesteld van energielasting. Voor grootverbruikers die nog wél worden belast, geldt een veel lager tarief dan voor andere bedrijven. Als deze belastingvoordelen worden afgeschaft, kan het geld dat daarmee vrijgemaakt wordt, worden aangewend om mensen met lage inkomens te helpen met het isoleren en verbeteren van hun huizen.

Pagina 17, alinea boven 2.2: Hier wordt netcongestie aangehaald. Alleen wordt niet benoemd dat dit voor een belangrijk deel komt doordat wel een duurzaam energiesysteem gebouwd wordt, maar niet tegelijk het fossiele systeem afgebouwd wordt. Het kabinet houdt dit fossiele systeem nog altijd in stand. Daardoor zijn er twee systemen naast elkaar actief en dat kan het net niet aan. Dat ligt dus niet alleen aan de toegenomen stroomvraag door de elektrificatie. Daar waar fossiele industrie al wel verdwijnt, komen hele grote energieaansluitingen vrij op het net. Dat biedt ook fysiek weer ruimte voor duurzame bedrijven. Waar is het afbouwplan voor de fossiele sector?

Pagina 19, paragraaf 2.4: Mondiaal, Europees en Nationaal beleid): over de Internationale Klimaatstrategie (IKS) waarin wereldwijd wordt geïnvesteerd in emissiereductie zoals energie, transport, landbouw en circulair. (blz. 19) Reactie: De Nederlandse staat steunt met exportkredietverzekeringen (via Atradius DSB) projecten van Nederlandse bedrijven in landen waar risicovolle situaties heersen die het slagen van hun project bedreigen. Het grootste deel van die steun gaat naar vervuilende bedrijven in de fossiele industrie. Als dit kabinet daarom zou besluiten om geen olie- en gasgerelateerde steun te verlenen, helpt dat Atradius enorm om de energietransitie in de buitenlandse handel/investeringen te bevorderen.

Pagina 20, eerste alinea, tweede bullet: Hier wordt ingegaan op de doelen voor 2030 en kernenergie wordt benoemd inclusief de forse verschuiving van 9,5 miljard aan budget hiervoor. Zoals al genoemd is hierboven heeft het PBL in oktober 2024 aangegeven dat het nagenoeg onmogelijk wordt om de doelen voor 2030 nog te halen. Toch kiest het kabinet ervoor 9,5 miljard voor kernenergie opzij te zetten. Een techniek die niet alleen niet volledig duurzaam is, kernafval produceert, ons opnieuw deels afhankelijk maakt van Rusland en niet past bij de rest van de duurzame energiemix, het is vooral ook een oplossing die er pas op zijn vroegst in 2045 zal zijn gelet op de bouwtijden en te doorlopen procedures. Het voegt dus helemaal niks toe aan de dringend benodigde extra maatregelen om de doelen voor 2030 nog te halen. Het is dus ook gelet op het passeren van kantelpunten van groot belang om in elk geval voor nu af te stappen van dit pad richting kernenergie en deze budgetten in te zetten om alsnog alles te doen wat mogelijk is om de doelen voor 2030 te halen. Gaat de minister van KGG deze stap zo snel mogelijk zetten? Het doel van 55% reductie in 2030 is immers niet zo maar

een doel. Het is een fysieke limiet om binnen de 1,5 graden te kunnen blijven. En om maatregelen daadwerkelijk voor 2030 te realiseren, moeten deze nu in gang gezet worden. Voor deze grote versnelling zijn alle beschikbare budgetten nodig.

Pagina 23, tweede alinea: Hier gaat het over het doel voor 2040 en dat dit in lijn is met het Parijsakkoord en de 1,5 graden opwarming als maximum. En er wordt opnieuw gezegd dat Nederland het doel voor 2040 niet in de wet wil vastleggen, terwijl dit geen extra kop op EU-beleid is maar juist een bevestiging. Want de EU gaat dit wel doen. En het is ook hard nodig. Het is immers zo dat het doel voor 2030 op dit moment totaal onbereikbaar is, wat een overtreding van dat wettelijke doel betekent. En wat tegelijk nog meer druk zal leggen op de jaren daarna tot 2040. Als dit dan niet eens in de wet wordt vastgelegd, hoe wordt dan geborgd dat de overheid zich dit keer wel aan haar eigen doel gaat houden? En wat voor nut heeft een doel voor 2040 überhaupt nog als het doel voor 2030 ruim overschreden wordt? Het is nogmaals immers zo dat ook het halen van de 55% reductie in 2030 al nodig is om langjarig onder de 1,5 graden opwarming te kunnen blijven.

Pagina 25, kader in blauw: Hier gaat het over koolstofbudgetten. De conclusie is redelijk schokkend, namelijk dat het kabinet hier geen meerwaarde inziet. Dit terwijl ten opzichte van puntdoelen, deze budgetten juist veel beter rekening houden met de historische uitstoot. Meerdere onderzoeken laten zien dat Nederland mede door haar koloniale verleden haar koolstofbudget eigenlijk al heeft opgebruikt dan wel uiterlijk in 2025 opmaakt (zie bijvoorbeeld hier: <https://newclimate.org/resources/publications/what-is-a-fair-emissions-budget-for-the-netherlands>). Dit zegt veel over rechtvaardig klimaatbeleid, waarvan dit kabinet juist zegt dat het dat als één van de vier speerpunten van dit Klimaatplan ziet. Nederland moet dus veel sneller verduurzamen dan andere landen (ook binnen de EU), omdat het in het verleden al veel meer heeft uitgestoten en ook die koolstof in de atmosfeer bijdraagt aan de huidige klimaatcrisis. Het is dus een totale minachting van ons verleden en van andere landen die veel minder hebben bijgedragen om niet op zijn minst rekening te houden met deze koolstofbudgetten.

Pagina 26: Ook hier weer een grote rol voor koolstofverwijdering via totaal nog niet bewezen technieken. Het blijft volledig onduidelijk waarom daar in dit plan zo enorm de nadruk op gelegd wordt door het kabinet. Het kabinet geeft zelf in de tekst ook toe dat het allemaal nog hoogst onzeker is en bovendien niet bijdraagt aan de doelen voor de komende jaren. Terwijl dit Klimaatplan toch vooral over de periode van 2025 tot 2035 zou moeten gaan. Koolstofverwijdering speelt daarin nog helemaal geen noemenswaardige rol. Waarom dan toch deze grote aandacht hiervoor? Het lijkt vooral weggijken van wat er nu de komende jaren concreet echt moet gaan gebeuren.

Pagina 27, paragraaf 3.2, eerste alinea: Hier gaat het weer over uitvoeringscapaciteit. Voor medeoverheden is het dan nodig dat dit kabinet alsnog het ROB-advies overneemt en de aanvullende bedragen hiervoor beschikbaar stelt in plaats van hierop kort. Voor de duurzame bedrijven is het van belang dat de energie-intensieve basisindustrie in elk geval afgebouwd wordt, zodat de werknemers via een goed sociaal plan en voldoende inspraak vanuit henzelf naar duurzame bedrijven kunnen overstappen.

Pagina 28, tweede alinea: Hier gaat het weer over netcongestie. Nogmaals herhaal ik hier dat 36% van de huidige energie gebruikt wordt door een handvol fossiele bedrijven en dat recent onderzoek van de Oxford universiteit ook bevestigt dat een systeem waarin versneld afscheid van fossiel genomen wordt tot minimaal 40% energie scheelt (<https://www.trouw.nl/duurzaamheid-economie/afscheid-van-fossiel-bespaart-minstens-40-procent-aan-energie~bf3749c6/?referrer=https://www.bing.com/>). Als het kabinet dus echt iets wil doen aan de netcongestie, waar blijft dan het afbouwplan voor de fossiele sector?

Pagina 29, direct onder kopje 'De omgang met schaarste in het energiesysteem': Hier wordt (eindelijk) voor het eerst echt iets gezegd over energiebesparing. Dit terwijl een veel grotere inzet op energiebesparing essentieel is om de doelen überhaupt te kunnen halen en ook binnen de planetaire grenzen te blijven. In dit kader is het zeer vreemd dat er niet veel meer handhaving plaatsvindt op de Energiebesparingsplicht die het rijk zelf heeft ingevoerd. Onderzoek laat zien dat zeker in de industrie grote besparingen mogelijk zijn, maar ook dat een groot deel van de bedrijven zich niet aan de plicht houdt en hier zelfs nauwelijks mee bezig is (<https://www.nu.nl/klimaat/6316601/grote-bedrijven-moeten-verplicht-energie-besparen-maar-meeste-doen-niet-mee.html>). De Rekenkamer laat ook zien dat medeoverheden meer mogelijkheden voor handhaving en toezicht moeten krijgen

(<https://www.nu.nl/economie/6336267/rekenkamer-bedrijven-besparen-te-weinig-energie.html>). Gaat het kabinet dit tot een speerpunt van het Klimaatplan maken en dus veel sterker op energiebesparing in alle sectoren inzetten en daar ook op handhaven?

Pagina 30, alinea over CO₂-vrije elektriciteitssector: Hier wordt weer gedaan alsof kernenergie nodig is in deze mix, terwijl dit veel te laat beschikbaar komt (2045 pas op zijn vroegst) en bovendien de combinatie van investeren in opslagcapaciteit van duurzame energie via waterstof en batterijen en een veel sterkere inzet op energiebesparing minimaal hetzelfde kan bereiken als kernenergie.

Pagina 34. Tweede alinea onderaan: Hier staat dat vanuit de EU ETS 1 in 2040 geen nieuwe emissierechten meer op de markt komen. Dat is echter veel te laat voor het halen van de klimaatdoelen. Te meer omdat veel overheden, waaronder de Nederlandse, nu nog bijna alle rechten gratis weggeven aan de grote vervuilers. Gaat het kabinet er binnen de EU op inzetten om dit veel verder naar voren te halen in lijn met het Parijs akkoord en de huidige realiteit van de steeds verder uit de hand lopende klimaatcrisis?

Pagina 37, opsomming boven kopje 'Industrie': Hier wordt bij punt 2 en punt 4 warmtepompen (al dan niet hybride) genoemd als oplossing. Terwijl dit kabinet de verplichting juist heeft afgeschaft waardoor de sector nu op zijn gat ligt. Hoe valt dit te rijmen met een versterkte inzet op warmtepompen zoals hier voorgesteld? Dan moet dit kabinet toch op zijn minst het beleid doorzetten van het vorige kabinet in plaats van dat af te zwakken.

Pagina 37, paragraaf 3.3: De Transitie in Sectoren: De industrie moet verduurzamen: Het Nederlandse staatsbedrijf Energiebeheer Nederland (EBN), voor 100% eigendom van de staat, participeert in opsporing en winning van gas en olie in Nederland en het Nederlandse deel van de Continentale Plaat. Dit is een voorbeeld van het oude fossiele systeem in stand houden in plaats van afbouwen. Hier moeten we afscheid van nemen. Als EBN enkel zou mee-investeren in onderzoek en ontwikkeling van hernieuwbare energiebronnen, kunnen industriële bedrijven in Nederland een toekomst hebben zonder verder te vervuilen.

Pagina 37 en 38, deel onder 'Industrie': Dit deel kan het beste getypeerd worden als 'meer van hetzelfde' en dat is volstrekt onbegrijpelijk gelet op het feit dat de industrie nu al fors achterloopt op zowel de energiebesparingsdoelen als de reductiedoelen. Bovendien is het maken van maatwerkafspraken met de grootste vervuilers tot nu toe hopeloos mislukt. Sommige bedrijven willen zelf niet, andere kunnen helemaal niet verduurzamen in Nederland en een klein alleen tegen hele hoge kosten. En toch stelt dit kabinet voor om hiermee door te gaan. Totaal onbegrijpelijk. Dit gaat ook nooit een effect hebben voor 2030, het gaat de overheid tientallen miljarden aan investeringen kosten en het houdt een sector overeind waar we deels juist vanaf moeten als we de klimaatdoelen willen halen. Het is dus veel verstandiger om afscheid te nemen van in elk geval de fossiele basisindustrie. Zoals eerder in mijn reactie al aangegeven, is dit een kleine groep van grote vervuilers die maar heel beperkt (1,3%) bijdraagt aan onze werkgelegenheid, juist fors bijdraagt aan de schadelijke uitstoot en 36% van alle energie in ons land gebruikt. Deze bedrijven konden goedkoop produceren in Nederland toen we hier gas vonden. Maar die tijd is nu voorbij. Voor een deel kunnen we goed zonder deze bedrijven en een ander deel kan veel beter verhuizen naar landen als Spanje en Portugal (veel meer goedkope zonne-energie) of Scandinavië en IJsland (veel meer goedkope, duurzame energie uit geothermie en waterkracht). Als het kabinet al maatwerkafspraken wil maken, doe dit dan met deze landen. Zo behouden we die industrie voor Europa, maar dan wel op de plekken waar ze veel meer goedkope duurzame energie kunnen maken en we maken ruimte op het stroomnet en in de fysieke omgeving in Nederland voor allerlei andere opgaven als natuur, woningbouw en bijvoorbeeld de hoogwaardige maakindustrie.

Pagina 39 en verder over de landbouw: Denemarken heeft onlangs laten zien hoe het wel kan (<https://nos.nl/l/2544968>) met een CO₂-belasting op uitstoot en veel meer ruimte voor natuur. Er staan in dit Klimaatplan vooral teksten over 2050, zo ook voor de landbouw. Maar dat is veel te vaag en te ver weg. Er moet nu gehandeld worden. Wat is de reden dat dit kabinet het voorbeeld van Denemarken niet volgt?

Pagina 43, laatste twee kopjes: Hier wordt ETS₂ aangehaald, maar de opbrengsten van ETS₂ zijn waar het gaat voor mobiliteit door dit kabinet vanaf 2027 in de begroting niet ingezet voor de verduurzaming van mobiliteit, maar juist aan de algemene pot toegevoegd. Dit terwijl het doel vanuit

de EU juist wel is dat deze opbrengsten ook daadwerkelijk besteed worden aan de verduurzaming van de sector waar ze behaald worden en ook de hele autobranche sector hierom vraagt. Dit moet worden rechtgezet door dit kabinet bij de Voorjaarsnota. Dat is te meer nodig omdat de mobiliteitssector enorm achterloopt op de doelen, zoals ook onder het laatste kopje op deze pagina wordt aangegeven. Personenvervoer en logistiek zijn de grootste uitstoters (buiten lucht- en scheepvaart). Des te onbegrijpelijker is het trouwens dat dit kabinet bij haar aantreden meerdere maatregelen juist in de mobiliteitssector geschrapt heeft. Er is juist een versterkte inzet nodig op betalen naar gebruik (rekeningrijden), meer subsidie voor de aanschaf van elektrische auto's en vrachtauto's, sterkere inzet op het STOMP-principe (lopen en fietsen eerst) en meer inzet op extra zero emissie zones. Waarom worden geen van deze maatregelen teruggebracht in dit Klimaatplan, terwijl de sector nu al achterloopt? Er is daar bovenop juist nog meer nodig en niet minder. Bovendien worden ook nog maatregelen genomen die juist tegen de doelen ingaan, zoals de herinvoering van 130 km/u en rode diesel. De minister van IenW wil zelfs de verbreding van Amelisseweerd doorzetten, terwijl er een duurzamer en breed gedragen alternatief uit de regio ligt. Gaat de minister van KGG hem hierop aanspreken? Nergens in dit Klimaatplan staan concrete, aanvullende en vervangende maatregelen genoemd voor deze sector die er wel voor gaan zorgen dat de doelen voor 2030 gehaald worden. Hoe kan dit en wanneer komen deze alsnog?

Pagina 44, paragraaf 3.3: De Transitie in Sectoren - Internationale lucht- en Scheepvaart: Kerosine, een fossiele brandstof van het vliegverkeer, is nog steeds vrijgesteld van BTW. Dit kan niet langer. Op stroom voor treinen en benzine en LPG voor auto's wordt wél BTW geheven. Ook wordt er geen belasting geheven over vliegtickets (zowel voor binnenlandse als buitenlandse vluchten); ook daarover moet BTW geheven worden. Gezien de omvang van het vliegverkeer in Nederland zal dat een enorme nieuwe inkomstenbron opleveren, die gebruikt kan worden voor het ontwikkelen van duurzame mobiliteitsoplossingen (zoals beter en goedkoper openbaar vervoer).

Pagina 44 en 45, Lucht- en scheepvaart: Hier gaat het over de rol van Nederland in deze uitstoot beperken. Tegen alle adviezen in en volstrekt in tegenspraak met de doelen van het Klimaatakkoord wil de minister van IenW de krimp van het aantal vluchten vanaf Schiphol grotendeels terugdraaien en zelfs inzetten op het alsnog openen van een nieuw vliegveld bij Lelystad. Gaat de minister van KGG hier ingrijpen? Dit zou desastreus zijn voor de uitstoot en omwonenden inclusief natuurgebieden.

Verder geldt voor de scheepvaart dat wij als land weldegelijk een rol hebben in het beperken van de internationale scheepvaart. Rotterdam is zo aangelegd dat de grootste containerschepen hierheen komen. Daar kun je ook andere keuzes in maken. Bovendien is ongeveer 40% van de containerschepen fossiele brandstoffen aan het vervoeren. Versnelde afbouw van fossiel zorgt dus ook voor een grote krimp van het aantal scheepvaartbewegingen. En tot slot kunnen we als land ook zelf bepalen dat we grote cruiseschepen (die ook economisch nauwelijks iets bijdragen) weren uit onze steden en havens.

Pagina 48 en 49: Hier gaat het weer over koolstofverwijdering. Bovenop al eerder gemaakte opmerkingen hierover is het van belang om dit, als het al wordt ingezet, altijd alleen tijdelijk te gebruiken als maatregel. En daar dus ook een tijdsperiode aan te koppelen. Dit is alleen al nodig om te voorkomen dat de fossiele industrie gewoon doorgaat met business as usual en dit aangrijpt om haar uitstoot via onbewezen en dure technieken onder de grond of zee op te slaan.

Pagina 50, Opbouw circulaire economie: Hoe past dit voornemen om volledig circulair te worden bij het idee van groene groei? Groei pas immers als lineaire lijn op geen manier bij de ronde, circulaire processen. Dan loop je het risico dat bijvoorbeeld afval als product met winst gezien wordt, waardoor er juist meer in plaats van minder geproduceerd wordt. Dus het voornemen voor een circulaire economie is goed, alleen dat betekent wel loslaten van het idee van groene groei.

Pagina 52, tweede alinea, vermindering grondstoffengebruik: In het kader van de vermindering van grondstoffengebruik is onder meer dit onderzoek van Natuur en Milieu aan te bevelen:
<https://natuurenmilieu.nl/themas/circulaire-economie/grondstoffen/minder-grondstoffen-gebruiken-circulair/>

Pagina 52, paragraaf 3.5: Opbouw circulaire economie - er zijn betere financiële prikkels nodig: De Nederlandse overheid is nog steeds voor ruim 40% aandeelhouder van ABN AMRO, en zou dus meer kunnen sturen op het financieringsbeleid van deze bank, zodat die meer gaat investeren in

ondernemingen met plannen voor de opbouw van circulaire economie. ABN AMRO is de laatste jaren minder gaan investeren in fossiele projecten maar dit leidde niet tot meer financiering van hernieuwbare energie.

Pagina 53 onderaan en pagina 54 bovenaan eerste alinea: Hier wordt ten onrechte gedaan alsof het doel van 55% reductie in 2030 gehaald gaat worden. Terwijl het PBL in oktober 2024 nog weer heeft aangegeven dat we daar verder vanaf zijn dan ooit daarvoor. Hoe rijmt het kabinet dit met de teksten in het Klimaatplan? En belangrijker, wat gaat het doen om alsnog alles op alles te zetten om de doelen voor 2030 wel te halen? De tijd tot 2030 is inmiddels te kort om maatregelen uit te sluiten.

Tabel vanaf pagina 54: Vanaf pagina 54 wordt alleen een overzicht gepresenteerd van maatregelen die er al lagen en die dus op basis van het PBL-rapport volstrekt onvoldoende zijn om de doelen voor 2030 te halen. Daarnaast is dit overzicht weinig concreet met teksten als 'Nederland zal in Brussel pleiten voor...' en 'Nederland spant zich bij discussies over toekomstig EU klimaatbeleid in...'. Met dit soort wollige zinnen gaat er concreet dus niks gebeuren om de doelen voor 2030 nog te halen. Waar staan de concrete maatregelen? En waarom zijn deze niet in dit plan opgenomen? Terwijl dit Klimaatplan toch in de basis moet gaan over de periode 2025 tot en met 2035 en het doel voor 2030 dus centraal moet staan. Dit kabinet heeft een aantal eerdere maatregelen juist geschrapt en stelt daar geen enkele vervangende maatregel tegenover. Als komend voorjaar niet besloten wordt om geschrapte maatregelen alsnog terug te brengen dan wel vervangende maatregelen te nemen en daar bovenop aanvullende maatregelen te nemen, dan gaan de doelen voor 2030 definitief niet gehaald worden met alle consequenties die daarbij horen. In de tabel wordt vooral naar Europa gekeken, terwijl we dus onze nationale doelen niet eens halen. Als we als één van de rijkste landen in de EU al zo ver achterlopen, wat verwachten we dan dat andere landen in de EU gaan doen?

Pagina 64 en verder, over onconventionele maatregelen: Dit scenario komt inmiddels in rap tempo dichterbij. Het is goed om te beseffen dat het Parijsakkoord ook een compromis was. Bovendien lopen de IPCC-rapporten vaak een aantal jaren achter op de realiteit, omdat deze veelvuldig gereviseerd worden. Klimaatwetenschappers waarschuwen dan ook dat meerdere processen veel sneller gaan dan dat zij verwachten en we zitten dus aan de bovenkant van bijna alle geschetste scenario's. Zaken als de zeewatertemperatuur, het tempo van smeltende gletsjers, het aantal overstromingen, bosbranden, hevige regenval en andere natuurrampen nemen nu al in frequentie en hevigheid fors toe en de AMOC dreigt binnen een aantal jaren al stil te vallen. Het is dus zeer verstandig om rap in te spelen op deze onconventionele maatregelen, omdat ze mogelijk sneller realiteit worden. Daarbij is het niet verstandig om uit te gaan van allerlei technologische oplossingen, want zaken als geo-engineering zijn hoogst onzeker en doen niks aan de oorzaak. Het is bovenal belangrijk om allereerst de oorzaak te stoppen en dus de fossiele kraan dicht te draaien door deze industrie versneld af te bouwen en per bedrijf reductiedoelen in lijn met het Klimaatakkoord te stellen.

Pagina 70, paragraaf 5.1: Hier worden onder meer IPO en VNG benoemd. Zoals eerder al gemeld is in deze reactie is het voor de samenwerking met deze partners wel essentieel dat zij de middelen krijgen voor de uitvoering die nodig zijn in lijn met het ROB-advies. Daarop 10% korten zoals dit kabinet wil, is dan zeker niet verstandig omdat er conform dit advies juist middelen bij moeten.

Pagina 71, paragraaf 5.1 'Samenwerking met anderen: Burgerberaad': Het is fijn dat het Burgerberaad er nu echt gaat komen, wel met de eerder genoemde kanttekeningen zoals het niet verplichtende karakter richting politiek. Een jaarlijks burgerberaad zou veel beter zijn. Dat is een veel inclusievere consultatiemethode. Deze internetconsultatie is nauwelijks openbaar bekend gemaakt, is ondoorzichtig in haar besluitvorming, kan door de lobby van grote bedrijven makkelijk beïnvloed worden en is daardoor weinig democratisch of inclusief.

Overall: Dit Klimaatplan schiet op veel terreinen tekort. Het heeft de titel 2025-2035, maar schetst vooral vergezichten voor 2040 en 2050 op basis van een soort geloof in mogelijke technologische oplossingen als koolstofverwijdering en een miljardeninvestering in kernenergie die ook pas vanaf 2045 gerealiseerd zou kunnen zijn. Het wordt op geen enkel moment echt concreet over wat het kabinet nou de komende jaren gaat doen om de doelen voor 2030 alsnog te halen. Het komt niet verder dan woorden als 'inspannen om...' en zet in op vooral meer praten in Europees verband. Terwijl er urgent meer maatregelen nodig zijn om de doelen voor 2030 van 55% reductie alsnog te halen. Nergens wordt daar een voorbeeld voor genoemd, zelfs de geschrapte maatregelen van het vorige

kabinet worden niet alsnog weer ingevoerd. Terwijl daarmee het doel van 55% reductie ook al niet gehaald wordt.

Dit kabinet lijkt niet te begrijpen dat 55% reductie in 2030 nodig is om kans te blijven maken om onder de 1,5 graden opwarming te blijven. Dat is niet iets dat je in 2045 of 2050 alsnog kunt herstellen, mede door de verschillende kantelpunten die komende jaren mogelijk al overschreden worden. Nergens blijkt uit dit plan dat er voldoende urgentiebesef is.

Ook verzuimt dit kabinet om inwoners eerlijk te informeren over wat het niet halen van de doelen voor 2030 en verder betekent. De rechter heeft in de Urgendzaak niet voor niks al eens geoordeeld dat de overheid haar zorgplicht niet nakomt en mensenrechten schendt door tekortschietend klimaatbeleid. Het betekent bijvoorbeeld dat iedereen die nu geboren wordt, ook in Nederland, zal moeten gaan vechten voor schoon water en voldoende voedsel en in toenemende mate te maken gaat krijgen met droogtes, overstromingen, bosbranden, hevige regenval, grotere vluchtelingenstromen en oorlogen. Dit urgentiebesef lijkt nog nauwelijks tot de politiek door te dringen.